

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію

Бусленка Василя Володимировича «Взаємовідносини влади та опозиції в контексті демократизації політичних систем» подану на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси

Проблематика дослідження взаємовідносин влади та опозиції у вітчизняній політології вирішується на рівні теоретичних та практичних розвідок політичних практик. Діяльність даних політичних інститутів через призму накопичення та конвертації суспільних капіталів в межах політичного поля та синергетики є формально першою спробою у напрямі аналізу практик взаємодії. Даний підхід дозволив також обґрунтувати взаємовідносини опозиції та влади як боротьбу сил стримування та стратифікації в процесі демократизації, глибше зрозуміти причини коливання профілю соціальної стратифікації та визначити детермінанти приведення системи до точки рівноваги.

Опозиція є свого роду двійником влади, потенційним владним суб'єктом, що спроможний через реалізацію задекларованої політики сприяти зміцненню демократії. Її взаємовідносини з владою безсумнівно є визначальними в контексті перспектив демократизації політичної системи. Проте вони не завжди є лінійними, симетричними, раціональними та прогнозованими і різним чином відображаються на процесах демократизації, що актуалізує наукові розвідки, спрямовані на осмислення природи, характеру та моделей взаємовідносин між основними соціальними агентами. На даний момент можна говорити про наростання потреби у формуванні інтегрованого поля дослідження практик взаємовідносин влади та опозиції. Тому робота В. В. Бусленка є досить новаторською у цьому напрямку. Запропоновані¹ моделі та підходи вперше ґрунтовно проаналізовані та

структурно продемонстровані у дослідженні.

Зміст, структура і логіка дисертаційної роботи переконує, що дослідник виконав поставлену мету – з'ясувати специфіку та характер патерних взаємовідносин опозиції та влади, визначивши їх вплив на процес демократизації політичних систем країн Вишеградської групи.

Проаналізувавши актуальність проблематики, теоретико-методологічні підходи, автор визначив ключові питання та поняття, навколо яких зосередив своє дослідження. Тому структура роботи побудована достатньо логічно, а кожен із розділів завершується обґрунтованими висновками та відповідними посиланнями у тексті.

Значну увагу дослідник приділяє обґрунтуванню патерних взаємовідносин між владою та опозицією та їх впливу на демократизацію, що й стало основою побудови тексту дослідження. Запропонований аспект розглядається через визначення теоретико-методологічних засад взаємовідносин влади та опозиції в контексті демократизації політичних систем країн Вишеградської групи, систематизації та порівняння інституційних механізмів впливу опозиції на владу, аналізу суспільно політичних процесів в державах, та побудові моделі взаємовідносин влади і опозиції в досліджуваних політичних системах. У відповідності з таким векторами дослідження побудовано розділи дисертації.

Дисертант використовує в роботі синергетичний підхід, згідно якого влада та опозиція як елементи, що входять до системи визначаються в залежності від координації між собою та іншими елементами. Їх поведінка детермінована взаємозалежністю. В цьому плані пояснення природи взаємодії між владою та опозицією за допомогою поєднання теорій соціального обміну, конвертації суспільних капіталів, теореми флуктуації П. Сорокіна дозволяє розкрити раціональні аспекти в діяльності як влади та опозиції та простежити як це відобразилося на процесах демократизації політичних систем країн Центрально-Східної Європи.

Відповідно до такого синтезу методологічних підходів автору на основі аналізу стартових умов, продуктів, практик демократичного переходу, інститутів конструктивної взаємодії влади та опозиції та індикаторів вдалося побудувати динамічну модель демократизації держав Вишеградської групи з фазами флуктуації та біфуркаціями, яка є типовою для посткомуністичних країн. Модель демонструє схильність політичного поля до появи двох полюсів як результату конвертаційних стратегій влади та опозиції та закріплення диспозицій на інституційному рівні за рахунок звуження міжпартійної конкуренції. В той же час дисертант зазначає, що «зближення полюсів політичного поля супроводжується задіюванням інститутів конструктивної взаємодії агентів, інституцій. Відтворення такого типу поведінки є раціональним в умовах розподілу політичного поля між двома політичними акторами» (с. 392). Впродовж політичної взаємодії вибудовується певна символічна матриця, яка існує в уяві, відношенні, схемах і моделях мислення та поведінки, політичних оцінках і судженнях соціальних агентів. Висока полярність політичного поля, на думку здобувача, може призвести до зміни процесів дивергенції на конвергенцію чи навпаки.

Обґрунтованим є твердження дисертанта, що «наявність диспозицій у політичному полі та конфліктна модель взаємовідносин між владою й опозицією містить загрозу появи звичайних та дивних атракторів як результат дії влади й опозиції в умовах зовнішньої агресії та посилення капіталу міжнародної підтримки. Поява таких атракторів більш імовірна у фазах конвергенції демократизації та руху до точки насичення» (с. 406).

Особливий інтерес викликають результати наукових пошуків щодо впливу патерних взаємовідносин між владою та опозицією на демократизацію політичних систем. У роботі наголошується, що в країнах Вишеградської групи спостерігається нова фаза флуктуації. Такий стан системи визначено «як результат досягнення певної рівноваги між владою та опозицією, пролонгації встановлених «правил гри», за якими сторони несли мінімальні трансакційні витрати, що супроводжувалося зниженням рівня

міжпартійної конкуренції, інституційною стабільністю» (с. 392). Здобувачем доведено, що після певної стабілізації наступав етап зниження рівня демократичності політичної системи до нової точки насичення. За допомогою базових індикаторів, комплексного аналізу політичних процесів в країнах, діяльності окремих інститутів та акторів, їх конвертаційних стратегій, здобувач простежив тенденцію до конвергенції демократизації. Дисертант виділив реперні точки як біфуркаційні стани демократизації політичних систем країн Вишеградської групи, котрі розділяли фази зростання та зменшення взаємовпливу влади та опозиції та визначально впливали на індикатори демократизації. Дані реперні точки розглядалися Бусленком В. В. як результат боротьби сил стратифікації та вирівнювання в якості яких перманентно виступає влада та опозиція. В роботі доведено, що тренд до конвергенції демократизації характерний як для консенсусної так і конфліктної моделі взаємовідносин між владою та опозицією та є продуктом практик імітації демократії.

Завершується робота змістовними та самостійними висновками, у яких підбито підсумки основних результатів дослідження. Вони є достатньо обґрунтованими, а пропозиції мають практичну значущість та можуть бути корисними у процесі вдосконалення механізмів конструктивної співпраці між опозицією та владою в контексті процесів демократизації політичної системи.

Дослідником підготовлено монографію, низку наукових статей, доповідей на конференціях. Значна кількість рисунків, що зроблені завдяки ґрунтовному аналізу офіційної інформації, вказує на самостійність дослідження.

Разом з тим, попри відзначені вище притаманні позитивні риси дисертаційного дослідження, слід зазначити наступні дискусійні положення та зауваження:

По-перше, автор у дисертаційному дослідженні звертає увагу на те, що репозиціонування сил має наслідком перенесення зразків політичної

поведінки партій з досвідом перебування при владі в нове політичне середовище. Відповідно в одних умовах прихід до влади опозиції дозволяв виправити дефекти демократії а в іншому їх поглибити (с. 395). Проте з тексту дисертації не зовсім зрозуміло, чому громадяни знову обирають політичні партії з недемократичною поведінкою?

По-друге, досліджуючи складні процеси взаємовідносин опозиції та влади в країнах Вишеградської групи, у дисертації не вистачає аналізу закордонних ЗМІ, крізь які можна було б простежити вироблення патернів в таких інтеракціях.

По-третьє, автор наголошує, що зближення опозиції з владою в довгострокових перспективах може становити загрозу для міжпартійної конкуренції, а відтак і демократії (с. 216). Не зрозуміло, чи таке припущення стосується лише Чеської Республіки чи загалом країн Вишеградської групи?

По-четверте, в дисертації виявлено тенденції до домінування в партійній системі Польщі, Чехії, Угорщини та частково Словаччини двох політичних акторів. Це, на думку здобувача, дозволило їм контролювати політичне поле і робило механізм конвертації суспільних капіталів максимально замкнутим та непрозорим (с. 402). В той же час не розкритим залишається питання, що робить механізм конвертації суспільних капіталів головних соціальних агентів транспарентним?

Разом з тим, висловлені зауваження не зменшують наукової цінності дисертаційного дослідження В. В. Бусленка і не впливають суттєво на позитивну оцінку проведеного дисертаційного дослідження в цілому.

Відтак, наукові положення, висновки і рекомендації дисертації мають достатнє теоретичне, методологічне та емпіричне обґрунтування. Це обумовлено кількістю проаналізованих дисертантом наукових праць та джерел, апробацією результатів дослідження.

Виходячи з викладеного вище, можна зазначити, що результати дослідження можуть бути використані громадськими організаціями, органами державної влади як на загальнодержавному, так і регіональному

рівнях, а також в навчальному процесі при викладанні курсів з політології, кратології, компаративістики.

Дисертаційне дослідження Бусленка В. В. «Взаємовідносини влади та опозиції в контексті демократизації політичних систем» відповідає паспорту спеціальності 23.00.02 - політичні інститути та процеси. Текст автореферату повною мірою розкриє зміст дисертаційної роботи. Їх основні положення ідентичні.

Проведений аналіз дає підстави стверджувати, що представлена дисертаційна робота «Взаємовідносини влади та опозиції в контексті демократизації політичних систем» є самостійним, цілком завершеним науковим дослідженням, яке містить обґрунтовані та достовірні наукові результати і відповідає сучасним вимогам Міністерства освіти і науки України щодо такого роду наукових робіт (п.п. 9, 11-14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 зі змінами, внесеними згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 19.08.2015 р. та № 1159 від 30.12.2015 р.). Тому є всі підстави вважати, що автор дисертаційного дослідження Бусленко Василь Володимирович заслуговує на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси.

Офіційний опонент:

доктор політичних наук, професор,

завідувач кафедри політології

Прикарпатського національного

університету імені Василя Стефаника

 В. Й. Климончук

